

ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ САМАРАЛИ ФАОЛИЯТИНИНГ АСОСИЙ СТАТИСТИК КЎРСАТКИЧЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ТАҲЛИЛИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10532211>

Ахмедова Мавлуда Шавкатовна

ТДИУ “Статистика” кафедраси д.в.в.б., PhD.

axmedovamavluda25@gmail.com

Аннотация: Ушбу мақолада фермер хўжалиklarининг ўрни, уларнинг фаолияти, иқтисодиётга қўшадиган ҳиссаси, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришининг иқтисодий-статистик таҳлили ва истиқболдаги йўналишлари ёритиб берилган.

Калим сўзлар: қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, фермер хўжаликлари, кооперация, деҳқон хўжалиги, озиқ-овқат, чорвачилик.

ОСНОВНЫЕ СТАТИСТИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЭФФЕКТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ХОЗЯЙСТВ И ИХ АНАЛИЗ

Ахмедова Мавлуда Шавкатовна -

ТГЭУ PhD., в.в.д.д. кафедры “Статистики”

Аннотация: В данной статье описывается роль фермерских хозяйств, их деятельность, их вклад в экономику, экономико-статистический анализ сельскохозяйственного производства и будущие тенденции.

Основные понятия: сельскохозяйственная продукция, фермы, кооперация, земледелие, продукты питания, животноводство.

MAIN STATISTICAL INDICATORS OF EFFECTIVE ACTIVITY OF ECONOMIES AND THEIR ANALYSIS

Akhmedova Mavluda Shavkatovna

PhD., v.v.d.d. Department of “Statistics”, TSUE

Abstract: This article describes the role of farms, their activities, their contribution to the economy, economic and statistical analysis of agricultural production and future trends.

Basic concepts: agricultural products, farms, cooperation, agriculture, food, livestock.

Кириш. Жаҳонда рўй бераётган ижтимоий-иқтисодий жараёнларнинг беқарорлиги, глобал миқёсда озиқ-овқат тақчиллигининг кучайиши аҳолини меъёр даражасида хавфсиз озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашда фермер хўжаликлари фаолиятини янада ривожлантириш ҳамда самарадорлигини ошириш заруратини кучайтирмоқда. 2019-2028 йиллар Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош Ассамблеяси томонидан БМТ Оилавий фермер хўжаликлари ўн йиллиги деб эълон қилинди ва барча давлатларга оилавий фермер хўжаликларини ривожлантириш соҳасида илғор тажриба ва амалиёт билан ўзаро алмашган ҳолда давлат сиёсатини ишлаб чиқиш, такомиллаштириш ва амалга ошириш бўйича тавсиялар берилди”¹. Шу нуқтаи назардан, фермер хўжаликлари фаолияти самарадорлигини ошириш бугунги кундаги долзарб масалалардан бири бўлиб қолмоқда.

Ҳозирги кунда жаҳонда ер-сув ресурслари чекланганлиги шароитида фермер хўжаликлари ишлаб чиқариш фаолиятининг барқарор ривожланишини таъминлаш, иқтисодий ресурслар салоҳиятидан тўлиқ ва самарали фойдаланишга қаратилган тадқиқотлар амалга оширилмоқда. Бу борада саноат тармоқларига узлуксиз хомашё етказиб бериш, қишлоқ хўжалигида бандликни оптималлаштириш орқали ишчи кучини бошқа тармоқларга жалб этиш, тармоқ ишлаб чиқариш ҳажминини ошириш орқали аҳоли турмуш даражаси ва фаровонлигини янада юксалтириш, глобал ўзгаришлар шароитида фермер хўжаликлари иқтисодий фаолиятини ривожланишда эконометрик моделларнинг янги авлодини яратиш йўналишидаги тадқиқотлар устувор даражада бажарилмоқда.

Ўзбекистонда макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш, жумладан аграр соҳани модернизациялаш, янги техника ва технологияларни кенг татбиқ этиш билан бирга қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш таркибини оптималлаштириш бўйича кенг қамровли тадбирлар амалга оширилмоқда. “Бугунги кучли рақобат шароитида қишлоқ хўжалиги тизимида ҳам янгича ёндашув, инновациялар ва илғор ишланмаларни, интенсив ва ресурс тежайдиган технологияларни изчил татбиқ этишни замоннинг ўзи тақозо этмоқда. ...Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегияси соҳада ислохотларни янада чуқурлаштириш ва инновацион технологияларни қўллаш, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш, аҳолига сифатли маҳсулотлар етказиб бериш, экспорт географиясини кенгайтиришдек устувор масалаларда дастуриламал сифатида хизмат қилмоқда”².

¹ Страны региона разрабатывают планы развития семейных фермерских хозяйств. - <https://www.fao.org/europe/news/detail-news/ru/c/1439358/>

² Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги ходимларига. - <https://xs.uz/uzkr/post/ozbekiston-qishloq-khozhaligi-khodimlariga-3>

Асосий қисм. Бозор иқтисодиёти шароитида фермер хўжалиги самарали ишлаши учун чекланган ресурслардан оқилона фойдаланиш орқали юқори натижага эришишга ҳаракат қилинади.

Аммо бу самара, яъни ҳосилдорликнинг ва маҳсулдорликнинг ошиши бу тадбирларнинг қанчалик фойдалилигини кўрсатмайди. Ўғит ва ем-хашаклардан фойдаланиш билан боғлиқ харажатларнинг қопланганлик даражаси шу харажатлар билан олинган натижа даромад билан таққослангандагина маълум бўлади. Ўғит ва ем-хашакдан фойдаланиш натижасида экинлар ҳосилдорлиги, чорва молларининг маҳсулдорлигининг ошиши бу тадбирнинг техник самарадорлигини ифода қилса, тадбирни ўтказиш билан боғлиқ харажатлар билан бунинг натижасида олинган даромадни таққослаш иқтисодий самарадорликни ифодалайди.

Иқтисодий самарадорлик ишлаб чиқариш воситалари ва жонли меҳнатни қўллаш орқали олинган фойдали натижани ёки жами ресурслар бирлигига олинган натижани ифода этади. Ҳар қандай фаолият ва ишлаб чиқаришнинг иқтисодий самарадорлиги хўжаликни, шу жумладан, фермер хўжаликлари даромадини орттиради, ижтимоий харажатларни яхшилашга олиб келади. Бу жараён нафақат корхоналарга манфаатли, давлатга ҳам фойдалидир. У ёки бу тадбирга баҳо беришда ёки унинг ўлчамларини аниқлашда иқтисодий самарадорлик мезонини билиш керак³.

Фермер хўжаликларини ривожлантиришда унинг фаолиятига баҳо бермасдан иқтисодий самарадорлигини таъминлаб бўлмайди. Иқтисодий самарадорликнинг асосий мезони тўла ва аниқ жараён ҳамда ишлаб чиқаришни ҳисоб-китоб қилишдан иборат. Фермер хўжалигининг ялпи даромади етиштирилган маҳсулотни пулдаги ифодаси бўлиб, йилдан-йилга ўсиб бормоқда. Бу хўжалик фаолияти ижобий йўналишда бораётганлигини кўрсатади. Шунинг учун хўжалик фаолиятига таъсир этувчи ҳар бир омил ҳаракатини ифода этувчи ўзига хос кўрсаткичларни билиш керак. Фермер хўжаликлари иқтисодий самарадорлигини оширишнинг асосий йўналишларини комплекс таҳлил қилиш ва ишончли хулосалар чиқариш, тўғри қарорлар қабул қилиш имконини беради.

Фермер хўжалиги фаолияти ва ишлаб чиқаришига биологик жараён ва иқлим шароитлари турлича таъсир этади. Фермер хўжаликлари бир хил меҳнат сарф қилинган ҳолда турли шаклларда ва турли йилларда турли натижаларга эришиши мумкин. Фермер хўжаликлари фаолиятига баҳо беришда ҳамма кўрсаткичларни икки гуруҳга: натура ва қиймат

³ Г.В.Савицкая «Анализ производственно-финансовой деятельности сельскохозяйственных предприятий», М.: ИНФРА, 2013

кўрсаткичларига бўлиш мумкин. Натура кўрсаткичлари иқтисодий самарадорликни бевосита ифода қилмасда, бу кўрсаткичларсиз тадбирга тўла баҳо бериб бўлмайди. Чунки натура кўрсаткичлари жараённинг интенсивлигини ифодалайди.

Қишлоқ хўжалигида ер асосий восита бўлганлиги, инсон уни хоҳлаганича кўпайтира олмаслиги боис, бу қишлоқ хўжалигини ривожлантиришни интенсив бўлишни зарурият қилиб кўяди. Шунинг учун 1 гектар ердан олинган маҳсулот, яъни ҳосилни, чорва маҳсулдорлигини ошириш, ҳар бир фермер хўжалигининг асосий вазифаси ҳисобланади. Фермер хўжалигида олинган маҳсулот ва даромад турли ишлаб чиқариш омилларининг ўзаро интеграл (функционал) алоқаси натижаси бўлганлиги учун қиймат кўрсаткичларидан фойдаланилади.

Тошкент вилояти бўйича 2020 йилда ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, жумладан ундаги фермер хўжаликларининг улушини таҳлил қилайлик.

Тошкент вилоятида 2021 йилнинг январь-декабрь ойларида ишлаб чиқарилган (кўрсатилган хизматлар) умумий ҳажми 25814,6 млрд. сўмни, шу жумладан, деҳқончилик ва чорвачилик, овчилик ҳамда ушбу соҳаларда кўрсатилган хизматлар ҳажми 24351,7 млрд. сўмни (101,8 %), ўрмончилик хўжаликларида 884,6 млрд. сўмни (101,9 %), балиқчилик хўжаликларида 116,2 млрд. сўмни (117,2 %) ташкил қилди⁴.

Хусусан, юқори ўсиш суръатлари Қуйичирчиқ (107,6 %), Пискент (105,2 %) Бўстонлик (103,4 %), Бўка (102,9 %), Бекобод (102,8 %) туманларида кузатилди. Бунга қарама-қарши равишда Чиноз (100,1) ва Ўртачирчиқ (100,2%) туманларида паст ўсиш суръатлари билан яқунланди. Қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалиги маҳсулотларининг (хизматлари)нинг катта ҳажми Паркент туманида - 2185,0 млрд. сўмни ташкил этиб, ҳудудлар бўйича юқори кўрсаткични ташкил қилди. Бўстонлик ва Қибрай туманларида мос равишда 2103,2 млрд. сўм ва 2096,9 млрд. сўм кузатилди. Энг кам ҳажми Олмалиқ (63,8 млрд. сўм) ва Янгийўл (29,5 млрд. сўм) шаҳарларида қайд этилди. Вилоятнинг қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалиги маҳсулотлари (хизматлари)нинг умумий ҳажмида Паркент туманининг улуши 8,5 %ни ташкил этиб, ҳудудлар бўйича юқори кўрсаткични ташкил қилди. Бўстонлик - 8,2 %, Қибрай - 8,1%, Бекобод - 8,0 % ва Зангиота - 7,9 % туманлари кейинги ўринларни эгаллади. Энг кам улуш Янгийўл (0,1 %),

⁴ Тошкент вилояти статистика бошқармаси маълумотлари асосида муаллиф ишланмаси

Олмалиқ (0,2%), Нурафшон (0,3 %) ва Оҳангарон (0,3 %) шаҳарларида қайд этилди.

2021 йилнинг январь-декабрь ойларида ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари умумий ҳажмининг ўсиши 2019 йилнинг мос даврига нисбатан 101,8 %ни, шу жумладан, деҳқончилик маҳсулотлари 101,3 %ни, чорвачилик маҳсулотлари 102,2 %ни ташкил қилди. 2020 йилнинг январь-декабрь ойларида барча тоифадаги хўжаликлар томонидан 567,0 минг тонна дон экинлари ишлаб чиқарилиб, шундан 333,0 минг тоннасини буғдой ташкил қилди. Бундан ташқари, барча тоифадаги хўжаликларда 1453,3 тонна пилла етиштирилди. Шунингдек, барча тоифадаги хўжаликларда 367,1 минг тонна картошка қазиб олинди (2019 йилга нисбатан 100,1 %ни ташкил этди), 1067,0 минг тонна сабзавот (100,1 %) йиғиб олинди, 59,8 минг тонна полиз экинлари (101,2 %), 131,0 минг тонна мева ва резаворлар (100,1 %) ва 115,4 минг тонна узум (103,6 %) етиштирилди. Худудлар кесимида йиғиб олинган дон ҳосили таҳлил қилинганда, юқори кўрсаткичлар Бекобод (69,1 минг тонна), Ўртачирчиқ (63,4 минг тонна) ва Оққўрғон (63,1 минг тонна) туманларида, аксинча паст кўрсаткич Тошкент туманида (8,4 минг тонна) кузатилди. Қазиб олинган картошканинг юқори кўрсаткичлари Бўстонлик (63739,3 тонна), Зангиота (35964,0 тонна), Пискент (35264,5 тонна) туманларида, аксинча паст кўрсаткичлар Оҳангарон (543,0 тонна), Олмалиқ (244,0 тонна) ва Янгийўл (175,0 тонна) шаҳарларида қайд этилди. Етиштирилган сабзавот экинларининг юқори кўрсаткичлари Бекобод (134,2 минг тонна), Тошкент (123,1 минг тонна) ва Зангиота (115,1 минг тонна) туманларида ташкил этган бўлиб, паст кўрсаткичлар Янгийўл (0,6 минг тонна), Олмалиқ (1,3 минг тонна) ва Оҳангарон (1,5 минг тонна) шаҳарларига тўғри келди. Полиз экинлари етиштириш худудлар кесимида юқори кўрсаткич Бекобод (27077,1 тонна), Янгийўл (7569,5 тонна) ва Паркент (4496,0 тонна) туманларида кузатилди. Аксинча паст кўрсаткич Олмалиқ (0,0 тонна), Оҳангарон (0,0 тонна) ва Ангрен (18,0 тонна) шаҳарларига тўғри келди. Энг кўп мевалар ва резаворлар етиштириш Паркент (19548,2 тонна), Янгийўл (13915,3 тонна) ва Бўстонлик (13737,6 тонна) туманларида кузатилиб, аксинча паст кўрсаткичлар Янгийўл (255,0 тонна) ва Оҳангарон (256,0 тонна) шаҳарларига тўғри келди. Узум етиштириш бўйича энг юқори кўрсаткич Паркент (77948,6 тонна), Бўстонлик (6728,0 тонна) ва Тошкент (6696,3 тонна) туманларида, энг паст кўрсаткичлар Оҳангарон (74,0 тонна) ва Олмалиқ (90,0 тонна) шаҳарларида кузатилди.

2022 йилнинг 1 январь ҳолатига ўтган йилнинг шу даврига нисбатан йирик шохли қорамоллар 101,8 %га (жами 931,4 минг бошни ташкил қилди), шу жумладан сигирлар 101,3 %га (405,4 минг бош), қўй ва эчкилар 102,6 %га (1060,3 минг бош), отлар 100,8 %га (55,3 бош), паррандалар 101,1 %га (17,2 млн. бошга) кўпайди. Барча ҳудудларда чорвачилик маҳсулотлари (гўшт, сут, тухум) ишлаб чиқаришнинг ўсиши асосан деҳқон ва фермер хўжаликлари ҳисобига бўлиб, гўшт ишлаб чиқариш умумий ҳажмида уларнинг улуши 81,0 %ни, сут ишлаб чиқаришда 95,3 %ни, тухум ишлаб чиқаришда 56,8 %ни ташкил этди. Энг кўп қўй ва эчкилар Оҳангарон (225,5 минг бош), Бўстонлиқ (181,2 минг бош) ва Паркент (110,1 минг бош) туманларида бўлса, аксинча паст кўрсаткичлар Янгийўл (1,3 минг бош) ва Нурафшон (3,3 минг бош) шаҳарларида ҳамда Қуйичирчиқ (17,1 минг бош) туманига тўғри келди. Паррандалар сони бўйича энг юқори кўрсаткич Қибрай (2550,6 минг бош), Зангиота (2206,7 минг бош), Бўстонлиқ (2199,1 минг бош) ва Ўртачирчиқ (1688,9 минг бош) туманларида бўлса, аксинча паст кўрсаткич Янгийўл (8,7 минг бош) ва Олмалиқ (18,2 минг бош) шаҳарлари ҳамда Паркент туманида (305,4 минг бош) кузатилди (1-жадвал).

1-жадвал

2022 йил 1 январь ҳолатига фермер хўжаликларидаги чорва моллари ва паррандалар бош сони*

	минг бош	Ўсиш суръати,% да
Йирик шохли қорамол	81,8	106,9
Улардан сигирлар	26,7	98,6
Қўй ва эчкилар	305,6	106,7
Отлар	9,4	103,9
Паррандалар	639,9	126,4

*Манба: Тошкент вилояти статистика бошқармаси маълумотлари

Деҳқон (аҳолининг шахсий ёрдамчи) хўжаликларида йирик шохли қорамолларнинг улуши 86,8 %ни, фермер хўжаликларида эса 8,8 %ни, шу жумладан, сигирлар мос равишда 89,9 %ни ва 6,6 %ни, қўй ва эчкилар 65,1 %ни ва 28,8 %ни, отлар 78,1 %ни ва 17,0 %ни, паррандалар 58,0 %ни ва 3,7 %ни ташкил этди. 2020 йилнинг январь-декабрь ойларида барча тоифадаги хўжаликларда тирик вазн ҳисобида 273,7 минг тонна гўшт (2019 йилнинг январь-декабрига нисбатан 2,5 %га кўп), 939,2 минг тонна сут (2,1 %га кўп), 1503,9 млн. дона тухум (0,1 % га кўп) ишлаб чиқарилган. Йирик шохли қорамоллар ҳудудлар кесимида таҳлил қилинганда, энг юқори кўрсаткич Бўстонлиқ (108,2 минг бош), Бекобод (81,4 минг бош) ва Бўка (71,9 минг бош) туманларида, аксинча паст кўрсаткич Янгийўл (1,2 минг бош), Оҳангарон

(3,2 минг бош) ҳамда Нурафшон (3,4 минг бош) шаҳарларида кузатилди. Шу жумладан, сигирлар энг юқори кўрсаткич Бекобод (34,5 минг бош) ва Бўка (34,5 минг бош) туманларига, аксинча паст кўрсаткич Янгийўл (0,8 минг бош) ва Чирчиқ шаҳарларига (1,5 минг бош) тўғри келди.

2-жадвал

2021 йилнинг январь-декабрь ойларида вилоят фермер хўжаликлари томонидан ишлаб чиқарилган чорвачилик маҳсулотлари*

	миқдори	ўсиш суръати,% да
Гўшт (тирик вазнда), минг т.	9,0	101,1
Сут, минг т.	52,9	99,3
Тухум, млн.дона	15,9	73,8

* Манба: Тошкент вилояти статистика бошқармаси маълумотлари

2021 йилнинг январь-декабрь ойларида гўшт ишлаб чиқариш худудлар кесимида таҳлил қилинганда, энг кўп ишлаб чиқарган худудлар Пискент (26,5 минг тонна), Қибрай (26,1 минг тонна) ва Бўстонлик (25,2 минг тонна) туманлари бўлса, Янгийўл (0,4 минг тонна), Нурафшон (0,5 минг тонна) ва Оҳангарон (0,6 минг тонна) шаҳарларида эса кам ишлаб чиқарилган. Бўстонлик (101,2 минг тонна), Юқоричирчиқ (90,1 минг тонна), Бекобод (81,6 минг тонна) ва Паркент (63,8 минг тонна) туманлари сут ишлаб чиқариш бўйича юқори кўрсаткичлардан ўрин олган бўлса, аксинча Янгийўл (1,5 минг тонна) ва Нурафшон (3,3 минг тонна) шаҳарлари сут ишлаб чиқариш бўйича нисбатан паст кўрсаткичлардан ўрин эгаллади (2-жадвал). Вилоятда тухум ишлаб чиқариш бўйича 2020 йилнинг январь-декабрь ойларида энг юқори кўрсаткич Қибрай (277,2 млн. дона), Зангиота (236,0 млн. дона) ва Юқоричирчиқ (147,2 млн. дона) туманларида, аксинча паст кўрсаткич Янгийўл (0,9 млн. дона), Нурафшон (1,1 млн. дона) Олмалик (1,5 млн. дона) ва Ангрен (3,9 млн. дона) шаҳарларида кузатилди.

3-жадвал

2021 йилнинг январь-декабрь ойларида фермер хўжаликлари томонидан ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари*

	Январь-декабрь				2019 йил январь-декабрга нисбатан % хисобида
	2019 йил		2020 йил		
	тонна	Ишлаб чиқариш умумий хажмидаги улуши,%	тонна	Ишлаб чиқариш умумий хажмидаги улуши,%	
Дон	478777,0	83,8	381526,0	67,3	79,7
Картошка	35028,0	9,6	31246,0	8,5	89,2
Сабзавот	157964,0	14,8	139392,0	13,1	88,2

Полиз	12029,0	20,4	12117,0	20,3	100,7
Мева ва резаворлар	49247,0	37,6	48457,0	37,0	98,4
Узум	57052,0	51,2	56724,0	49,2	99,4
Гўшт, тирик вазнда	8950,0	3,4	9044,0	3,3	101,0
Сут	53264,0	5,8	52909,0	5,6	99,3
Тухум, млн.дона	21519,0	1,4	15889,0	1,1	73,8
Жун	309,0	17,4	354,4	19,8	114,7
Пахта	150120,0	73,1	136 004,2	56,7	90,6
Пилла	881,8	75,4	707,5	48,7	80,2

* Тошкент вилояти статистика бошқармаси маълумотлари асосида муаллиф ишланмаси

2021 йилнинг январь-декабрь ойларида фермер хўжаликлари томонидан ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ҳажми 3782,2 млрд. сўмни ташкил қилди. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари умумий ҳажмида фермер хўжалиklarининг улуши 17,1 %ни ташкил этди. 2022 йилнинг 1 январь ҳолатига фермер хўжаликларида 81,8 минг бош йирик шохли қорамол, шу жумладан, 26,7 минг бош сигир, 305,6 минг бош қўй ва эчкилар, 9,4 бош от, 639,7 минг бош паррандалар мавжудлиги тасдиғини топди (3-жадвал).

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР.

Олиб борилган таҳлиллар кўрсатадики, республиканинг барча ҳудудларида ер участкалари миқдори бўйича фермер хўжаликлари мавжуд. Бу фермер хўжалиklarининг ривожланиши асосан ҳудудларнинг иқлим, ер сувлари, иқтисодий ва бошқа шарт-шароитлари, шунингдек, давлатнинг аграр сиёсати қоидалари билан белгиланади. Бошқача айганда, фермер хўжалиklarини бундан буён ривожлантириш уларнинг нафақат бозор шароитларига, балки ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш учун табиий, иқлим, иқтисодий ва бошқа шарт-шароитларга мослашишга йўналтирилган бўлиши керак.

Фермер хўжалиklarининг ривожланишига таъсир кўрсатувчи омиллар уч гуруҳга ажратиб олинди. Биринчи гуруҳ макроиқтисодий омиллар, иккинчи гуруҳ – ҳудудий (минтақавий) омиллар ва учинчи – ички иқтисодий омиллар. Туманларда қишлоқ хўжалик маҳсулотлари билан улгуржи савдога ихтисослашган агробиржалар фаолиятини йўлга қўйиш яхши самара беради, машина-трактор паркларини замонавий таъмирлаш ва сервис марказларига айлантириш лозим. Кўпгина ривожланган мамлакатларда қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатувчи инфратузилма шаҳобчаларини ташкил этишда кооперативлар, уюшмалар муҳим ўринни эгаллайди. Мамлакатимизда ҳам шуни йўлга қўйиш керак.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. www.stat.uz - Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика агентлигининг маълумотлари.
2. Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги ходимларига. - <https://xs.uz/uzkr/post/ozbekiston-qishloq-khozhligi-khodimlariga-3>
3. Асадулина Н.Р. Механизм регулирования эффективности плодОВОЩНОГО комплекса Республики Узбекистан на основе логистического подхода. Дисс.на соис. учен. степ. канд. экон. наук. – Т.:–2006.–с.158.;
4. Бурхонов А.Х. Турли мулкчилик шаклидаги қишлоқ хўжалик корхоналарида ишлаб чиқариш иқтисодий самарадорлигини ошириш. Иқт. фан. ном. илм. дар. олиш учун ёзилган дис.– Т.: ЎзБИИТИ, 2000. – б.117.;
5. Миролимов, М. (2023). Тошкент вилоятида иқтисодий фаол бандликни ривожлантиришдаги муаммо ва ечимлар. *Iqtisodiyot Va ta'lim*, 24(2), 151–156. https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss2/a24
6. Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган
7. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси.//”Халқ сўзи” газетаси, 2020 йил, № 271-272 (7229-7230).
8. Тошкент вилояти статистика бошқармасининг 2019-2021 йиллар бўйича маълумотлар асосида тузилди.
9. Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги ходимларига- <https://xs.uz/uzkr/post/ozbekiston-qishloq-khozhligi-khodimlariga-3>
10. Г.В.Савицкая «Анализ производственно-финансовой деятельности сельскохозяйственных предприятий», М.: ИНФРА, 2013.